

Zondag 3 november 2019, 10.30 uur, Pauluskerk

lezing Oude Testament: Jesaja 6: 1 - 8

lezingen Nieuwe Testament: Lucas 5: 1 - 11

uitleg en verkondiging

Zusters en broeders, gemeente van Onze Heer Jezus Christus,

Boven jezelf uitstijgen. Daarover vanmorgen. Boven jezelf uitstijgen. Dat wil zeggen, dat je meer doet, presteert, bereikt dan je eigenlijk dacht te kunnen. Boven jezelf uitstijgen, dat is jezelf overtreffen in enigerlei vorm. Onze tijd is, vind ik, bij uitstek een boven-jezelf-uitstijg-tijd. En dat maakt onze tijd buitengewoon interessant. Maar tegelijk ook gevaarlijk soms en in veel gevallen nogal vermoeiend. Elke keer weer is er die enorme drang om een oud record opnieuw te breken en boven jezelf en vooral ook boven anderen uit te stijgen. Dat geldt op grote schaal in de sport, bijvoorbeeld. De enorme belangstelling voor voetbal, wielrennen, sport in het algemeen, het is, denk ik, één grote boven-jezelf-uitstijg-exercities van duizenden en nog eens duizenden mensen. Even boven jezelf uitstijgen, doordat je er als fan ook bij hoort, bij dat team van winnende helden of heldinnen. Zie de Sprongboks en de Zuid-Afrikanen, gisteren. Het viel mij destijds toen ik leraar was in Luxemburg enorm op hoe goed de jongeren in de klassen op de hoogte waren van de verschillende prestaties in het Guinness Book of Records. Voor wie dat boek opslaat ontvouwt zich een onafzienbare reeks aan records. Van, laten we maar zeggen, zinnig, tot en met volstrekt onzinnig. Van de laagste auto, via de langste bus, via de meeste penalty's gemist in een internationale voetbalwedstrijd tot en met het record ononderbroken strijken. En, voor wie het interesseert, dat staat op 55 uur en 5 minuten, om precies te zijn. Op de een of andere manier zijn wij mensen gebiologeerd door zoiets als de grootste, de beste, de belangrijkste, de mooiste. Die drang zit natuurlijk gewoon in ons mensen. Maar heeft bij ons in het westen de afgelopen eeuwen wel een heel bijzondere toespitsing gekregen. Onze samenleving is steeds meer in de ban gekomen van het idee, dat Mijn leven een maakbaar project is en Ik de projectleider ervan. Of het een succes wordt - en dan vooral in de materiële zin - hangt vooral af van Mijzelf. Wij zien onszelf als autonoom, als zelfredzaam. Ik bepaal zelf wie Ik ben of wil zijn en wat er nodig is om het "geluk" in Mijn leven te bereiken. Essentieel daarbij is dat Ik het wil. Waar een wil is, is altijd een weg in ons beeld van wie zij zouden zijn. Willen = kunnen. Dat is het model voor het ideaalbeeld van wie wij mensen zijn, dat de afgelopen eeuwen steeds meer in ons westerse DNA is gaan zitten. Ik ben mijn eigen project en kan dat Zelf tot een succes maken. Lukt dat, dan ben Ik gelukkig. Lukt dan niet,

dan ben ik niet zelfredzaam, dan heb Ik gefaald en is dat Mijn eigen schuld.

Hoe langer ik in de Pauluskerk ben en met jullie en ons allemaal in gesprek, hoe meer ik ben gaan zien, dat dat beeld van wie wij zouden zijn ons totaal op het verkeerde been zet. Ik maakbaar, mijn eigen project, maker van mijn eigen succes, dat is veel te hoog gegrepen. Dat halen wij mensen helemaal niet. Dat is iets voor goden. Of voor extra Speciale Mensen, heiligen of zo. En die bestaan niet. Volgens dokter Huub is depressie een typisch westerse ziekte. Als je gaat denken, dat je leven maakbaar is en dat het perfect moet zijn en dat geluk een kwestie is van willen, zet je jezelf zo onder druk, dat de kans groot is, dat je eraan onderdoor gaan. En dat is precies wat er volop om ons heen gebeurt in de race naar het geluk: depressie, faalangst, onzekerheid, zelfmoordneigingen, juist ook onder jonge mensen. We halen het gewoon niet, die weg naar het geluk. En de grote vraag is of het ook niet heel anders kan.

Aan dat alles moest ik denken, toen ik mij probeerde te verdiepen in die twee prachtige roepingsteksten - want dat zijn het - van vanmorgen. De tekst uit Jesaja, waarin staat: "Ik schreeuwde het uit: Wee mij ! Ik moet zwijgen, want ik ben een mens met onreine lippen, en ik leef te midden van een volk dat onreine lippen heeft". En de tekst uit Lucas, waarin Simon Petrus op zijn knieën valt en zegt: "Heer, ga toch van mij weg, want ik ben een zondig mens". Nou niet echt teksten, waarvan je het gevoel krijgt, dat ze gaan over mensen die boven zichzelf willen uitstijgen. Eerder van zoiets als het christelijke of nog erger calvinistische mensbeeld, althans volgens veel mensen. Klein ben je, klein moet je zijn, zondig en niet anders. Zoiets. Laten we vanmorgen eens met elkaar kijken wat die twee teksten zeggen over die vraag van dat boven jezelf uitstijgen. Is dat verboden, volgens de bijbel ? Zoals veel van de oude, al of niet christelijke moraal, ons heeft doen geloven. Doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg. Of ligt dat anders en is de bijbelse kijk op dat boven jezelf uitstijgen een heel andere ? En zo ja, wat is die dan en wat betekent dat dan voor ons, nu ? En ik doe dat vanmorgen in vier blokjes.

Eén. "Op een keer stond Jezus bij het meer van Gennesaret", hoorden we daarnet. Lucas voert ons vanmorgen uitdrukkelijk naar de streek van Galilea. Daar ligt dat meer. En zoals zo vaak, je hebt de neiging daarover heen te lezen. Jezus kiest Galilea als zijn uitgangsbasis. En dat is bepaald niet logisch. Voor iemand met religieuze pretenties en ambities - en die had Jezus duidelijk - was Jeruzalem - het centrum van joodse godsdienst van toen - veel logischer geweest. Daar beschik je over de kenniscentra, daar wordt het religieuze en politieke beleid gemaakt, daar bouw je je netwerk op. Jezus kiest voor een uithoek "of all places". Voor het achterlijke

Galilea "van de heidenen", zoals dat toen heette. Een grensstreek, waar de invloed van Jeruzalem veel minder was. Galilea was in Jezus' tijd een welvarend en dichtbevolkt gebied. Het was bovendien ook een nest van verzetsstrijders. Vandaar uit begint de beweging van Zeloten de Romeinen te bestrijden, met geweld. Niet echt een gebied, van waaruit je mensen verwacht met de mogelijkheden om boven zichzelf uit te stijgen, dus. En toch kiest Jezus dit miskende, verachte, maar o zo ondernemende en bruisende gebied als uitvalsbasis voor Zijn beweging richting Gods nieuwe wereld. Dom ? Of juist bewust en buitengewoon verstandig ? En zegt die keuze heel veel over wat Jezus uiteindelijk met die missie wil en hoe Hij ten diepste naar God en naar mensen kijkt.

Twee. "Simon antwoordde: "Meester, we hebben de hele nacht hard gewerkt en niets gevangen. Maar omdat U het zegt, zal ik de netten uitwerpen". Meester. En weer oppassen, dat je erover heen leest. Want met dat soort woorden helpt Lucas je om te begrijpen wat hij eigenlijk aan je kwijt wil. Meester. Dat zeg je tegen iemand van wie je vindt, dat die het recht heeft om opdrachten of bevelen te geven. Iemand, van wie je vindt, dat die werkelijk gezag heeft. De betekenis van dat woordje "meester" wordt nog meer duidelijk, als je weet welk woord Lucas hier uitdrukkelijk niet wil gebruiken. Namelijk: rabbi. Rabbi is de aanspreektitel voor een godsdienstleraar. Iemand, die het als zijn hoogste taak ziet zijn leerlingen door en door vertrouwd te maken met de traditie. Met de godsdienst, zoals die bestaat door hem zoveel mogelijk onveranderd over te dragen van de ene op de andere generatie. Jezus heeft het niet op dat woord rabbi, ook al spreken de mensen hem vaak zo aan. Jezus ziet zijn opdracht uiteindelijk niet in het leren herhalen van de oude, overgeleverde godsdienstige zettingen. Hij zoekt met alles wat er in hem is naar mogelijkheden om mensen een ander zicht te geven op "dat wat de bijbel "God" noemt". Het gaat hem om de kern van alles waar God, de Godsnaam, voor staat in de bijbel: "Ik zal zijn wie ik ben, voor jou, vriendschap, ontferming en trouw". Die Naam moet in al zijn uitstraling en kracht in ons gaan werken. Het gaat Jezus om een andere godsdienst, om een andere samenleving. Niet "boven jezelf uitstijgen" als middel om over andere mensen te heersen, zoals altijd. Grote mannen over kleine mannen, mannen over vrouwen, witte over zwarte mensen, hetero's over homo's. Dat soort werk. Maar nieuw, fris, aanstekelijk. Boven jezelf uitstijgen als middel om jezelf dienstbaar te maken aan de Aarde en aan de Ander. Dat die Naam "Ik zal zijn wie ik ben, voor jou, vriendschap, ontferming en trouw" niet zo maar een Naam blijft. Maar werkelijkheid, vlees en bloed wordt in onze samenleving. Daarom gaat het Jezus. Om een ander verhaal over mijzelf en over de ander. Dat wij mensen menselijk kunnen worden, dat wij daarvoor zijn bedoeld, dat wij dat kunnen en dat de Aarde dan werkelijk een plaats kan worden om te wonen.

Niet voor de elite of topsporters met de superprestaties, maar voor allen. Daarom begint Jezus ook in Galilea. Bij de mensen daar. Dat zijn de ervaringsdeskundigen. Zij weten als geen ander wat het betekent om arm en uitgesloten te zijn. Wat het met je doet als je er niet toe doet, in de ogen van de rijken en succesvollen. Gods nieuwe wereld, een nieuwe Aarde met nieuwe verhoudingen tussen mens, dier en plant, daar is het Jezus om te doen. En die kan niet anders beginnen dan bij de mensen zelf, bij de "gewone" mensen. Bij ons dus.

Drie. "Vaar naar diep water en gooi jullie netten uit. We gaan vissen vangen". De beste stuurman staan aan wal, zullen we maar zeggen. De timmerman Jezus vertelt eventjes aan de ervaren visser Simon Petrus waar hij moet gaan vissen. Dat moet volgens Jezus overdag. Werkelijk het allerslechtste moment. En dat na een nacht niks te hebben gevangen. Er zijn mensen die denken of geleerd hebben, dat op een christelijke manier leven vooral zelfverloochening betekent. Dat op een christelijke manier leven eerst en vooral te maken heeft met lijden, al of niet lichamelijk, met kruis en schande en met jezelf opgeven voor Jezus of voor een ander. Dat - laat ik het maar duidelijk zeggen - is een gevaarlijke en onjuiste christelijke karikatuur van wat Jezus bedoelt. Alsof Jezus het lijden en sterven zou hebben gezocht. Integendeel, zou ik zeggen. Als er iemand van het leven hield, dan wel Jezus, en dat op de meest radicale manier die je je maar kunt denken. De weg van Jezus heeft niets te maken met verloochening van jezelf, in ieder geval niet in de eerste plaats. De weg van Jezus heeft juist alles te maken met verwerkelijking van alle mogelijkheden die je als mens van God gekregen hebt. De weg van Jezus heeft alles, maar dan ook alles te maken met heelheid, met plezier, met overvloed, resultaat, rijkdom, geluk, liefde, macht, leven zonder grenzen, met leven als een feest. Kortom met al die dingen, waar wij mensen ten diepste naar verlangen. Met je verlangens daarnaar is op zichzelf niets mis, volgens Jezus. Verloochen ze niet, druk ze niet weg, dat levert alleen maar ellende op. Dat is wat Hij voortdurend betoogt en laat zien. De enige echte vraag voor Jezus is deze: hoe, langs welke weg, denk jij, dat je je in je leven al die dingen, waar je zo naar verlangt, het feest van het leven, kunt verwerven? Dacht je werkelijk, dat gaat lang een lijnrechte, directe weg? Zo van: rijk worden?, dat doe ik gewoon via de weg van zo veel mogelijk zo snel mogelijk geld. En leven zonder grenzen?, dat doe ik gewoon via de weg van het uitstellen of wegschuiven van mijn ouderdom, met botocs, plastische chirurgie of wat dan ook? Of ga je, door schade en schande misschien, inzien, dat het werkelijk vullen van die verlangens gaat op een andere manier? Namelijk: indirect. Durf je, zegt Jezus, de hoogste hoogten te bereiken, door eerst de diepten van het leven in te gaan? Heb je het ervoor over om in je leven werkelijk te zoeken, uit te

proberen, te ervaren wat werkelijke rijkdom is in je zoektocht naar geluk en liefde ? Geluk en liefde ze zijn te vinden, volgens Jezus, maar dat kost moeite. Het gaat niet direct, maar indirect. Via de weg van: "naar het diepe water varen".

Vier en tot slot. "Jezus zei tegen Simon: "Je hoeft niet bang te zijn. Vanaf nu zul je mensen vangen in plaats van vissen", hoorden we daarnet. Mensen vangen, daar gaat het bijbels gesproken altijd om. Mensen, de menselijke maat. Begin en eindpunt van alles wat bijbels is. De psychiater-psychotherapeut Dirk de Wachter kwam onlangs met een nieuw boek, waaraan hij zeer bewust de titel "De kunst van het ongelukkig zijn" heft gegeven. Volgens De Wachter is dat voortdurende streven van ons naar direct resultaat, naar maakbaar, voortdurend en vooral materieel geluk, naar autonomie en zelfredzaamheid, een "usurperende" bezigheid. Heersersgedrag. Het gedrag van mensen die groot willen zijn. Dat soort gedrag gaat uiteindelijk altijd ten koste van anderen en laat macht en misbruik triomferen. Precies wat we op dit moment volop zien gebeuren in onze samenlevingen, alle groeiende tegenkrachten ten spijt. De Wachter zegt: "Het is een van die vele merkwaardige paradoxen van ons menselijk bestaan: alleen door gevoelig te zijn voor onrecht en ongeluk vinden we een duurzame vorm van geluk, in de vorm van betekenis en zorg". En ook: "Streven naar geluk als levensdoel is een vergissing. Streven naar zin en betekenis, daarentegen, is dat waar het leven om draait". En die "zin" is te vinden in de zorg voor andermans geluk. Het vinden van het geheim van het leven, "geluk" of geef het maar een naam, gaat dus uiteindelijk nooit rechtstreeks. Nooi direct. Maar altijd via het bochtje van andere mensen, van de Ander. De Wachter vindt daarmee iemand als Levinas volledig aan zijn zijde. Volgens Levinas is het geheim van het leven kort samengevat hierin te vinden: schep zoveel als je kunt de voorwaarden voor de kwaliteit van leven van een ander. Van de andere schepselen, als je het bijbels zegt. Doe een ander leven. Doe een ander lukken. Wie dat doet of probeert, vindt dáárin uiteindelijk werkelijk de zin van haar of zijn bestaan. En daarmee ook "geluk". Het is buitengewoon interessant en van belang, dat ook iemand als Willem Schinkel in zijn nieuwe boek "Theorie van de kraal. Kapitaal/Ras/Fascisme" uiteindelijk uitkomt op "agape", de liefde voor elkaar, als de basis voor hoe met wij met elkaar verder moeten. Agape, dat is de Godsnaam in praktijk: "Ik zal zijn die Ik ben, voor jou, vriendschap, ontferming en trouw". Heel langzaam en o zo hoopgevend beginnen met wij elkaar weer de bouwstenen te ontwikkelen voor een groot, ander verhaal over hoe het met de Aarde, met dier en plant en met ons verder moet. Bouwstenen voor een ander verhaal over wie wij mensen zijn en waartoe wij in staat zijn. Veel meer dan die armzalige zelfredzaamheid en die zelfoverschattende autonomie, die ons voortdurend en met grote

maatschappelijke schade almaar worden aangepraat. Bouwstenen voor een aansprekend en constructief alternatief voor ons soort samenlevingen dwars tegen al het groeps- en eigenbelangelijke TINA-geroep in, als zou gelden: "There is no alternative". Als wij de bouw van dat verhaal voor elkaar zouden krijgen, dan mag, denk ik, echt spreken van "boven je zelf uitstijgen", boven je eigen Ik uistijgen, en dan in de bijbels zin. En dus indirect. Dat wil zeggen: met en voor elkaar ! Amen.

D.J. Couvée, Pauluskerk, Rotterdam, 3 november 2019